

TERI KASALLIKLARIDA FOYDALI BO‘LGAN XALQ TABOBATI DORIVOR O‘SIMLIKLARI BO‘YICHA TAVSIYALAR

Zahriddinov Ilyosjon Ilhomjon o‘g‘li

Namangan davlat universiteti Biotexnologiya kafedrası o‘qituvchisi

Tursunova Nodira Shokirjon qizi

Namangan davlat universiteti talabasi

E-: zahiriddinovilyosbek3@gmail.com

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda bir qator mamlakatlarda zamonaviy tibbiyot va xalq tabobati integratsiyalashuvi konsepsiyasi ommalashmoqda hamda integrativ meditsina kelajak meditsinasi bo‘lishi mumkinligi taxmin qilinmoqda. Bunday fikrlar bildirishga juda ham ko‘p dalillar mavjud ayni paytda kimyoviy dori darmonlarni salbiy ta‘sirini natijasida yangi kasalliklarni avj olishini ham bunga misol tariqasida olishimiz mumkin. Ma‘lumki xalq tabobatida teri kasalliklarini davolashda shifobaxsh dorivor o‘simliklar yetarlicha topiladi. Bunday o‘simliklardan ekma sedana, xushbo‘y ruta, yapon saforasi, oddiy kanakunjut o‘simliklari teri kasalligida juda foydali surtki sifatida foydalanib kelinadi.

Kalit so‘zlar: Xushbo‘y ruta, teri yarasi, so‘gal, sedana, surtma, temiratki, yiringli yara, ekzema, frunkulda, dermatit.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО НАРОДНЫМ ЛЕКАРСТВЕННЫМ РАСТЕНИЯМ, ПОЛЕЗНЫМ ПРИ КОЖНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ

Захриддинов И.И.

Преподаватель кафедры биотехнологии Наманганского государственного университета

Турсунова Н.Ш.

студентка Наманганского государственного университета

E-mail: zahiriddinovilyosbek3@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Сегодня концепция интеграции современной медицины и народной медицины набирает популярность в ряде стран, и предполагается, что интегративная медицина может стать медициной будущего. Доказательств для высказывания подобных мнений множество, в то же время в качестве примера можно привести вспышку новых заболеваний в результате негативного воздействия химических препаратов. Известно, что в народной медицине достаточно лекарственных растений для лечения кожных заболеваний. Среди таких растений как очень полезные мази при кожных заболеваниях используются седан, ruta ароматная, сафлор японский, кунжут обыкновенный.

Ключевые слова: Ruta ароматная, язва кожи, седан, натирание, железо, гнойная рана, экзема, фурункул, дерматит.

RECOMMENDATIONS ON FOLK MEDICINAL PLANTS USEFUL FOR SKIN DISEASES

Zahriddinov Ilyosjon

Teacher of Biotechnology Department of Namangan State University

Tursunova Nodira

student of Namangan State University

E-mail: zahiriddinovilyosbek3@gmail.com

ABSTRACT

Today, the concept of integration of modern medicine and folk medicine is gaining popularity in a number of countries, and it is estimated that integrative medicine can be the medicine of the future. There is a lot of evidence to express such opinions, at the same time we can take as an example the outbreak of new diseases as a result of the negative effects of chemical drugs. It is known that in folk medicine there are enough medicinal plants for the treatment of skin diseases. Among such plants, nigella sativa, aromatic ruta, Japanese safflower, common sesame plants are used as very useful ointments for skin diseases.

Keywords: Fragrant ruta, skin ulcer, sogal, sedana, rub, iron, purulent wound, eczema, furuncle, dermatitis.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, dorivor o'simliklar yetishtiriladigan plantatsiyalar tashkil etish va ularni qayta ishlash borasida izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zlashtirilmagan yer maydonlari ko'p bo'lgan viloyatlarimizda shu iqlimga mos bo'lgan dorivor o'simliklar yetishtirish uchun katta imkoniyatlar va imtiyozlar yaratilmoqda. Ayni paytda jamiyatimizda ko'p uchrab turgan yangi kasalliklarni paydo bo'layotganini, jumladan iqlim o'zgarishi natijasida allergik, nafas yo'li va turli xil teri kasalliklari avj olmoqda. Shunday dolzarb masala yuzasidan kelib chiqqan xolda prizidentimiz tomonidan dorivor o'simliklardan oqilona foydalanish va muxofaza chora tadbirlari to'g'rida ko'plab qarorlari tasdiqlandi.

Ayniqsa 2022-yil 1-iyundan boshlab samarasi isbotlangan dorivor o'simliklarni bosqichma-bosqich tibbiy yordam ko'rsatish standartlari va protokollariga kiritish. Bunda, Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan yangi yaratilgan hamda ishlab chiqarishga joriy etilgan dori vositalarining tibbiyot amaliyotida keng qo'llanilishini ta'minlash maqsadida klinik protokollar, diagnostika hamda kasalliklarni davolash standartlari har olti oyda qayta ko'rib chiqiladi; uch oy muddatda barcha davlat tibbiyot ta'lim muassasalarida dorivor o'simliklar va xalq tabobati bo'yicha ta'lim berishga yo'naltirilgan kafedralarni tashkil etish bo'yicha taklif kiritish bo'yicha prizidentimiz

tomonidan topshiriq berildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 20.05.2022 yildagi PQ-251-son

ADABIYOTLAR TAHLILI

2022-yil 1-iyundan boshlab samarasi isbotlangan dorivor o‘simliklarni bosqichma-bosqich tibbiy yordam ko‘rsatish standartlari va protokollariga kiritish. Bunda, Sog‘liqni saqlash vazirligi tomonidan yangi yaratilgan hamda ishlab chiqarishga joriy etilgan dori vositalarining tibbiyot amaliyotida keng qo‘llanilishini ta‘minlash maqsadida klinik protokollar, diagnostika hamda kasalliklarni davolash standartlari har olti oyda qayta ko‘rib chiqiladi. Prezidentining qarori, 20.05.2022 yildagi PQ-251-son. [1]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 10 apreldagi “Yovvoyi holda o‘sovchi dorivor o‘simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda etishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4670-sonli qaror qabul qilindi.[2] Qaror bilan O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi, Innovatsion rivojlanish vazirligi, O‘rmon xo‘jaligi davlat qo‘mitasi, Sog‘liqni saqlash vazirligi huzuridagi Farmatsevtika tarmog‘ini rivojlantirish agentligining 2020 yil 1 maydan boshlab dorivor o‘simliklarni yetishtirish, saqlash, birlamchi yoki chuqur qayta ishlash klasterlarini (keyingi o‘rinlarda – dorivor o‘simliklar klasteri) tashkil etish, shuningdek, hududlarni dorivor o‘simliklar yetishtirish bo‘yicha ixtisoslashtirish to‘g‘risidagi takliflari ma‘qullandi.

Jumladan dorivor o‘simliklarni o‘rganishda juda ko‘p olimlar turli metodlar asosida ish olib borishgan. Xususan respublikamiz olimlaridan E.T Berdiyev, E.T Ahmedov “Tabiiy dorivor o‘simliklar” [3] Jo‘rayeva, M.A. Dorivor o‘simliklar atlas,[4] Q.Ahmedov., A.Ergashev., A.Abzalov., M.Yulchiyeva, S.Azimboyev [5] tavsiyalari asosida juda ko‘p shifobaxsh o‘simliklar yetishtirish va damlama tayyorlash va qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqdilar. Shifobaxsh o‘simliklardan teri kasalliklarida foydalashish bo‘yicha Y. Murdaxayev.[6], O‘zbekistonda keng tarqalgan foydali o‘simliklarni o‘rganishda M. Tulyaganova., Yuldashev A.S [Toshkent 2011] [7] Shuningdek dorivor ichimliklarni organoleptik kursatkichlari Y.E.D.Tilgner. Oziq ovkat maxsulotlari va ichimliklarni organoleptik taxlili. M. Agroproizdat, 2002.-19 bet.[8] Nishonov O‘tkirali Raxmatillayevich, Ataxanov Shuxratjon Nuriddinovich o‘simliklar asosida shifobaxsh ichimlik ishlab chiqarish texnologik liniyasi 2023- 58 bet. [9]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Xozirgi kunda tibbiyotda yapon saforasi, ekma sedana, xushbo‘y ruta, oddiy kanakunjut xom ashyosidan tayyorlangan surtma, damlama, nastoykasi teri kuyishi, uchug‘ yarasida, teri temiritkida foydalanish uchun ishlatib natijalar kuzatiladi. Shifofaxsh ruta damlamasi ovqatdan 15-20 daqiqa o‘tgach, 1-2 osh qoshiqdan kuniga

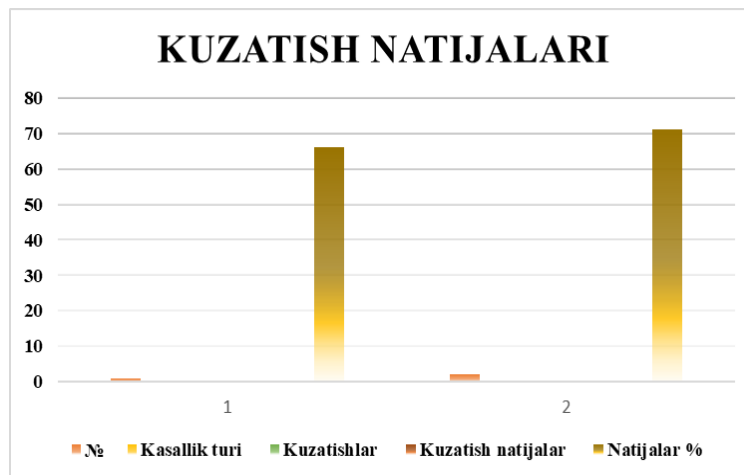
2 marta 7 kun davomida ichiladi. Yapon safora va kanakunjut urug'idan tayyorlangan surtma, mayda to'rtli suzg'ichdan suzib, kuniga 2-3 mahal terinidagi kuygan joyga temititkida surtma sifatida tavsiya etiladi. Bemorda safora, kanakunjut, ruta, o'simligida yuqori allergik sezuvchanlik bo'lsa foydalanish tavsiya etilmaydi. Shuningdek shifobaxsh ruta damlamasi organoleptik ko'rsatkichlari Tilgner usulida tekshirildi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR.

Yapon saforasi, xushbo'y ruta, oddiy kanakunjut xom ashyosidan tayyorlangan surtma, damlama, nastoykasi teri kuyishi, uchug' yarasida, teri temiritkida foydalanilganda quyidagi o'zgarishlar sezildi.

1-jadval: Kuzatish natijalari

№	Kasallik turi	Kuzatishlar	Kuzatish natijalar	Natijalar %
1	Teri temiritkida,	2023.08.23 dan 2023.08.28 gacha	Terida epidermasi jadallik bilan yangilanishi kuzatildi	66
2	Gerpis virusi	2023.09.14 dan 2023.09.17 gacha	Terida epidermasi jadallik bilan yangilanishi kuzatildi	71

Gerpes virusi natijasida shamollashda yuzaga kelgandigan uchug' yarasiga xushbo'y ruta damlamasi ovqatdan 15-20 daqiqa o'tgach, 1-2 osh qoshiqdan kuniga 2 marta 7 kun davomida ichishga tavsiya etilgan 3 kuni o'z ta'sirini ko'rsata boshladi. Yapon saforasi, kanakunjut urug'idan tayyorlangan surtma teridagi temiritkada yangi terini shakllanishida samarali foyda bergani kuzatildi. Tavsiya sifatida yuqoridagi o'simliklardan xom ashyosidan tayyorlangan damlama surtma preparatlardan foydalanish samarali yordam beradi.

XULOSA

Yuqoridagi kuzatishlar natijasidan xulosa qilib aytganda yapon saforasi, xushbo'y ruta, oddiy kanakunjut xom ashyosidan tayyorlangan surtma, damlama, nastoykasi teri kuyishi, uchug' yarasida, teri temiritkida foydalanilganda quyidagi o'zgarishlar sezildi.

Gerpes virusi natijasida shamollashda yuzaga kelgandigan uchug' yarasiga xushbo'y ruta damlamasi ovqatdan 15-20 daqiqa o'tgach, 1-2 osh qoshiqdan kuniga 2 marta 7 kun davomida ichishga tavsiya etilgan 3 kuni o'z ta'sirini ko'rsata boshladi. Yapon saforasi, kanakunjut urug'idan tayyorlangan surtma teridagi temiratkada yangi terini shakllanishida samarali foyda bergani kuzatildi. Tavsiya sifatida yuqoridagi o'simliklardan xom ashyosidan tayyorlangan damlama surtma preparatlardan foydalanish samarali yordam beradi.

Ma'lumot o'rnida yuqoridagi dorivor o'simliklar boshqa kasallikda qo'llash bo'yicha ham tavsiyalar to'plami.

•**Ekma sedana** –*Nigella sativa* L. Ayiqtovondoshlar –*Ranunculaceae* oilasiga mansub bir yillik o'simlik.

•**Ishlatilishi:** Ibn Sino sedana bilan so'gallarni, temiratki, husunbuzar, pes (vitiligo) va boshqa teri kasalliklarni davolagan shishlarni qaytargan, yara va yarali traxomani yaxshilashda foydalangan.

•**Xushbo'y ruta**–*Ruta graveolens* L. Rutadoshlar–*Rutaceae* oilasiga mansub yarim buta.

•**Ishlatilishi:** Tibbiyotda xushbo'y ruta o'simligining yer ustki qismi preparatlari qon tomirlarning spazmasi natijasida kelib chiqqan bosh og'rig'i pnevmoniya, revmatizm, bolalarda tirishish bilan o'tadigan kasalliklarni davolashda ishlatiladi. Bundan tashqari qo'tir va boshqa teri kasalliklarini davolashda ham qo'llaniladi.

•**Yapon soforasi** (tuxumak) –*Sophora japonica* L. Dukkakdoshlar –*Fabaceae* oilasiga mansub daraxt.

•**Ishlatilishi:** Mevasidan tayyorlangan nastoyka yiringli va trofik yaralar hamda kuygan joyni davolash uchun ishlatiladi. Nastoyka bakteritsid va yaralarni bitishini tezlashtirish ta'siriga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Prezidentning qarori, 20.05.2022 yildagi PQ-251-son. [Toshkent 2022 y] Lex.uz
2. "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda etishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risidagi" PQ-4670-sonli qaror qabul qilindi. [Toshkent 2020 y] Lex.uz
3. E.T Berdiyev, E.T Ahmedov "Tabiiy dorivor o'simliklar" (o'quv qo'llanma) Toshkent, O'zRFA Minitipografiyasi, 2018.113-114 bet.
4. Jo'rayeva, M.A. Dorivor o'simliklar atlas [Matn]: o'quv qo'llanma/ M.A. J-Toshkent: Noshir nashriyoti, 2019. - 264 b.
5. Q.Ahmedov, A.Ergashev, A.Abzalov, M.Yulchiyeva, S.Azimboyev. Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi darslik. [Toshkent: Shafolat Nur Fayz, 2020. - 232 b.]

6. O‘zbekistonda vatan topgan dorivor o‘simliklar Y. Murdaxayev., [Toshkent 1990] 3-74 bet.
7. O‘zbekistonda keng tarqalgan foydali o‘simliklarni o‘rganishda M. Tulyaganova., Yuldashev A.S [Toshkent 2011] 3-92 bet.
8. Y.E.D.Tilgner. Ozik ovkat maxsulotlari va ichimliklarni organoleptik taxlili. M. Agroproizdat, 2002.-19 bet
9. "Central asian food engineering and technology" elektron ilmiy jurnali. Journal of Food Science Volume1Issue 4 June 2023 Issn: 2181-385x 4- son 2023-58-84 b.

Internet ma’lumotlar

1. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Zubtutum>.
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/zubtutum-o-simligidan-tayyorlangan-ayrim-dorivor-vositalarning-ateroskleroz-va-bavosirni-davolashda-qo-llanilishi>.
3. <https://uzpharmagency.uz/oz/news/dorivor-osimliklar-turkumidan-bargizubning-xosiyatlari-haqida>.
4. <https://uzpharmagency.uz/oz/news/dorivor-osimliklar-turkumidan-bargizubning-xosiyatlari-haqida>
5. <https://lib.jbnuu.uz/storage/books/September2022/jDLatu8eugA7FmPPfV7n.pdf>